

Шевченко Н.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИМІНОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИМІРЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБРУДНЕННЯМ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

У статті розглянуто що ж становить забруднення атмосферного повітря, зазначено, що ця проблема стосується кожного, адже в світі немає жодної країни, яка би повністю вирішила вказану проблему. Наголошено на тому, що кримінальна відповідальність за вчинення екологічних злочинів, зокрема забруднення атмосферного повітря, встановлена кримінальним законодавством багатьох країн, в тому числі й України (ст. 241 Кримінального кодексу України «Забруднення атмосферного повітря»). Піддано криминологічному аналізу результати емпіричного дослідження кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря. З огляду на офіційну статистичну інформацію Офісу Генерального прокурора, а саме Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в період 2013-2021 роки (Форма №1: затверджена наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. за погодженням з Деркомстатом України) зроблено висновок про наявність тенденції до зростання рівня кримінальних правопорушень цього виду та надзвичайно низький рівень судимості. Проведено 2 види опитування, шляхом використання анкет. По-перше, проведено анкетування населення України, в якому прийняли участь 152 особи – мешканці різних регіонів. По-друге, проведено спеціалізоване анонімне опитування практичних працівників правоохоронних органів, в якому взяли участь 2136 практичних працівників з усіх регіонів України – 1486 слідчих Національної поліції та 650 прокурорів, що здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та підтримують державне обвинувачення в суді. В результаті зроблено висновок про недостатню ефективність діяльності уповноважених правоохоронних та судових органів у цій царині. Наголошено на високому рівні латентності, зокрема штучної, кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря. Підкреслено, що такі діяння є серйозною проблемою в сучасному світі, яка є «незримим вбивцею» багатьох осіб. На основі дослідженого матеріалу робиться висновок про необхідність рішучої боротьби з таким явищем, як забруднення атмосферного повітря та необхідності подальшого вивчення та розробки зазначеного питання.

Ключові слова: криминологія, кримінальне право, криминологічний аналіз, емпіричне дослідження, кримінальне правопорушення, злочинність, екологічна злочинність, латентна злочинність, забруднення довкілля, забруднення атмосферного повітря.

Постановка проблеми. Забруднення навколишнього природного середовища – довкілля та атмосферного повітря, як одного з найважливіших його елементів, є важливою екологічною проблемою сучасного суспільства, що суттєво впливає на життя та здоров'я людей. Процеси забруднення в першу чергу викликані споживачьким та безвідповідальним ставленням до ресурсів Землі з боку населення планети. Найбільш шкідливі діяння проти навколишнього природного середовища визнані кримінально караними більшістю кримінальних кодексів цивілізованих країн світу. Не є виключенням й нині чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК України), який містить окремий розділ Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти довкілля». Такі діяння у криминологічній науці отримали узагаль-

нену назву «екологічні злочини». Вони є одними з найнебезпечніших кримінальних правопорушень, адже здебільшого стосуються не окремої людини, а невизначеного кола осіб. Екологічні злочини можуть створювати реальну загрозу для біологічних основ існування людства та зачіпати основи національної безпеки [1, 242-243]. Шкода, що заподіюється окремим складовим елементам довкілля в перспективі може проявлятися у небезпечних для людини та інших живих організмів змінах оточуючого середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В правовій літературі дослідженню проблематики, пов'язаної із кримінальними правопорушеннями проти довкілля, в тому числі й забрудненню атмосферного повітря, присвячені наукові доробки низки вчених, зокрема таких, як А. П. Гетьман,

О. М. Джужа, О. Л. Дубовик, Е. М. Жевлаков, А. П. Закалюк, Т. В. Корнякова, О. М. Костенко, О. П. Литвин, С. Ю. Лукашевич, В. К. Матвійчук, В. О. Навроцький, П. Ф. Повеліцина, Г. С. Поліщук, В. М. Присяжний, Ю. А. Турлова, І. О. Харь, В. І. Шакур, А. М. Шульга, Ю. С. Шемшученко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазвичай забруднення повітря спричиняється газами та частинками, що викидаються в атмосферу внаслідок різноманітної діяльності людини (наприклад, неефективне спалювання палива, відкрите спалювання відходів тощо). Існують також й природні джерела забруднення повітря, багато з яких зазнають антропогенного впливу (наприклад лісові пожежі, ґрунтовий пил та ін.). Забруднювачі можуть потрапляти в повітря безпосередньо з джерела (первинні забруднювачі) або утворюватися в результаті хімічних реакцій в атмосфері (вторинні забруднювачі). У випадку коли концентрація таких речовин у повітрі досягає критичного рівня, вони завдають різного роду шкоди людям, тваринам, рослинам та екосистемам, погіршують видимість і викликають корозію матеріалів, будівель та об'єктів культурної спадщини. Основними забруднюючими речовинами, що впливають на здоров'я людини, є тверді частинки, приземний озон (O₃) та діоксид азоту (NO₂), діоксид сірки (SO₂), аміак (NH₃), леткі органічні сполуки (ЛОС) та оксид вуглецю (CO). Дрібні частинки, які завдають шкоди здоров'ю людини, відомі як РМ 2.5 (частинки діаметром менше 2,5 мікрометрів), які можуть проникати глибоко в легені та потрапляти в кров, впливаючи на різні органи та функції організму. Ці частинки можуть викидатися безпосередньо (наприклад, сажа, органічний вуглець, мінеральні частинки, гальмівний пил і знос шин) або утворюватися в атмосфері з декількох різних забруднюючих речовин, що викидаються [2].

Нажаль, проблема, пов'язана з забрудненням атмосферного повітря так чи інакше виникає в усіх країнах світу. За даними порталу IQAir найгірша якість повітря фіксується в таких країнах, як Бангладеш, Чад, Пакистан, Таджикистан, Індія. Натомість найчистіше повітря в Новій Каледонії, Пуерто-Ріко, Кабо-Верде, Фінляндії, Австралії, Естонії [3]. Наразі усі цивілізовані країни намагаються зменшити кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферу, однак цілком зазначена проблема не вирішена в жодній державі. Відповідно до офіційних статистичних даних рівень викидів у повітря в більшості країн хоча й зменшується, проте залишається достатньо високим.

Кримінальна відповідальність за вчинення екологічних злочинів, зокрема забруднення атмосферного повітря, встановлена кримінальними кодексами багатьох країн, наприклад Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки, Республіки Австрії, Королівства Іспанії, Китайської Народної Республіки, України тощо. Так, відповідно до ст. 241 КК України забруднення або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля або якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки є кримінальним правопорушенням.

Середньорічний показник обліку (реєстрації) кримінальних правопорушень проти довкілля на території України за 2013-2021 роки становить близько 0,83% від загальної кількості кримінальних правопорушень, облікованих у відповідний період. Щорічні показники дещо відрізнялися та становили: 2013 р. – 0,52%, 2014 р. – 0,5%, 2015 р. – 0,56%, 2016 р. – 0,67%, 2017 р. – 0,72%, 2018 р. – 0,72%, 2019 р. – 0,85%, 2020 р. – 1,26%, 2021 р. – 1,68% [4]. Таким чином, фіксується систематичне та невпинне зростання кількості таких кримінальних правопорушень (з 0,52% у 2013 р. до 1,68% у 2021 р.). При цьому, варто наголосити, що такі відносно невеликі кількісні показники кримінальних правопорушень проти довкілля на загальному тлі злочинності не означають непоширеність таких діянь, а навпаки наголошують на високому рівні їх латентності.

Як відомо, одним з основних показників злочинності є її рівень. Цей кількісний показник виражає загальну кількість злочинів і осіб, які їх вчинили за певний проміжок часу (місяць, квартал, рік) на конкретній території (в державі, області, районі) [5, с. 69]. Згадані дані (кількість кримінальних правопорушень та кількість осіб, які їх вчинили) визначають кількісний розмір (міру) злочинності. Абсолютні числа дають уявлення про її реальне поширення в умовах певного місця та часу. Важливо відзначити, що для адекватного уявлення про рівень злочинності потрібні обидва вказані кількісні показники. Врахування лише одного з них може дати викривлене уявлення про рівень злочинності. Це пов'язано з тим, що одне кримінальне правопорушення можуть вчинити декілька осіб та навпаки одна особа може вчинити декілька окремо зареєстрованих кримінальних правопорушень [6, с. 156-167].

Так, в ході цього дослідження було приділено особливу увагу саме забрудненню атмосферного повітря (ст. 241 КК України), рівень забруднення якого відображено у таблиці 1.

Зокрема, встановлено, що середньорічний показник кримінальних правопорушень цього виду дорівнює 73 посягання. Щорічні показники у 2013-2021 р. коливаються від 31 до 131 діяння, передбаченого ст. 241 КК України [4]. Варто звернути увагу на нерівномірність показників протягом вказаного періоду при загальній тенденції до зростання кількості зазначених діянь.

Привертає увагу й надзвичайно мала кількість осіб, яким було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 241 КК України. Так, найвищий показник протягом періоду, що досліджується зафіксовано у 2013 р., коли повідомлено про підозру було 5 особам, що складає 14,7% від зареєстрованих випадків забруднення атмосферного повітря. У 2016 р. про підозру у вчиненні зазначеного виду кримінального правопорушення, було повідомлено 2 особам (2,1%), у 2014 р. та 2020 р. – по 1 особі (3,2% та 1,4% відповідно). У 2015 р., 2017 р., 2018 р., 2019 р., 2021 р. жодній особі не було повідомлено про підозру. Це вказує на низьку ефективність діяльності уповноважених правоохоронних органів.

В той же час, варто враховувати, що кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та осіб, яким було повідомлено про підозру не дає можливості повноцінно та об'єктивно оцінити ситуацію. Для коректного аналізу рівня злочинності крім того слід брати до уваги й рівень судимості під яким розуміють кількість засуджених осіб за обвинувальними вироками, що набули законної сили [5, с. 70]. Рівень судимості за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 241 КК України відображено у таблиці 2.

Проаналізувавши наведені дані про рівень судимості за вчинення забруднення атмосферного повітря можна зробити висновок про вкрай низький рівень притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Нажаль, Єдиний державний реєстр судових рішень (далі – ЄДРСР) містить лише 168 судових рішень різних видів (вироків, ухвал, постанов), пов'язаних із ст. 241 КК України за період 2013-2021 р. При цьому вироків, які й підлягають дослідженню для визначення рівня судимості було винесено лише 4 (крім того, одна ухвала місцевого суду у ЄДРСР помилково облікована як вирок). Тобто, на 659 зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря винесено лише 4 вироків, що складає 0,6% [7].

Така мала кількість засуджених осіб за ст. 241 КК України свідчить не про низький рівень цього виду кримінальних правопорушень, а про неефективну діяльність (або взагалі бездіяльність) уповноважених правоохоронних та судових органів, відсутність або недостатність спеціальних знань, відповідної літератури та методик, керуючись якими співробітник правоохоронного органу міг би якісно проводити розслідування кримінальних проваджень щодо забруднення довкілля, ставлення до кримінальних правопорушень проти довкілля як до незначних, що не потребують уваги з боку правоохоронних органів тощо.

У зв'язку з цим окремої уваги заслуговує латентність кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря. Так, у криминології під латентною злочинністю розуміють сукупність фактично вчинених, однак невиявлених або таких, що внаслідок інших певних обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, кримінальних правопорушень, відомості про які у зв'язку з цим не знаходять відбиття в офіційній кримінально-пра-

Таблиця 1

Рівень забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України)

Показники	Роки								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень	34	31	51	96	70	90	86	70	131
Кількість осіб, яким повідомлено про підозру	5	1	-	2	-	-	-	1	-

Таблиця 2

Рівень судимості за забруднення атмосферного повітря

Показники	РОКИ								
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість засуджених осіб	1	1	-	1	1	-	-	-	-

вовій статистичній звітності [8, с. 12]. При цьому, латентні кримінальні правопорушення за механізмом утворення можна класифікувати на: 1) незаявлені – ті, які були вчинені, але потерпілі, свідки, посадові особи, інші громадяни, щодо яких вони вчинені, очевидцями яких вони були або про які вони обізнані, не повідомили про це правоохоронні органи; 2) невраховані – ті, про які правоохоронні органи були обізнані (мали приводи та підстави для реєстрації кримінального правопорушення та початку досудового розслідування), але не зареєстрували та не розслідували з певних причин; 3) невідстановлені – ті, що були заявлені, зареєстровані, їх розслідували, але з певних причин не було встановлено події чи складу злочину [9, с. 382-383]. Таким чином, у першому випадку варто говорити про природну латентність, а в другому та третьому – штучну.

У зв'язку з цим наголосимо на актуальності дослідження рівня латентності кримінальних правопорушень проти довкілля, в тому числі забруднення атмосферного повітря. Так, латентна злочинність створює перепони для адекватної боротьби зі злочинними посяганнями на довкілля. Їх реальна латентність, за даними окремих спеціалістів, становить близько 98% [10, с. 17].

Для отримання достовірних відомостей щодо рівня латентності кримінальних правопорушень проти довкілля, зокрема забруднення атмосферного повітря, нами було проведено опитування шляхом використання анкет, яких було розроблено 2 види. Перший застосовано для проведення анкетування населення України. Посилання на електронну версію такої анкети було поширено в глобальній мережі Інтернет. Другий вид анкети було розроблено для спеціалізованого опитування практичних працівників правоохоронних органів. Для забезпечення масовості опитування посилання на електронну версію такої анкети спрямовано офіційними листами до 26 Головних управлінь Національної поліції (далі – ГУНП), а саме ГУНП 24 областей, м. Києва та Автономної Республіки Крим та 26 прокуратур – 24 обласні прокуратури, прокуратура м. Києва та прокуратура АР Крим.

Так, дуже високий рівень латентності підтверджується результатами анонімного опитування населення, в якому взяла участь 152 особи – мешканці різних регіонів. Встановлено, що близько 85% респондентів відомі випадки вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля, зокрема 52% були безпосередньо свідками вчинення відповідних кримінальних правопорушень, в тому числі таких, як забруднення атмосферного повітря

(майже 45%). При цьому, 84% опитаних не повідомили про відомі їм випадки правоохоронні органи. Основними причинами неповідомлення були такі: 1) особа не вважає, що правоохоронні органи будуть ефективними (57%); 2) свідок не бажав брати участь в офіційному розслідуванні (13%); 3) свідок вважав, що повідомлять інші особи (11%) тощо. Таким чином, високі показники латентності в тому числі пов'язані з небажанням більшості свідків повідомляти правоохоронні органи про відомі їм кримінальні правопорушення.

За результатами опитування населення встановлено, що 96% респондентів негативно ставляться до кримінальних правопорушень проти довкілля. При цьому, майже 59% респондентів вважають, що кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень цього виду протягом останніх 5 років збільшилася. Окрім цього, 60% опитаних вказують на те, що санкції за вчинення відповідних діянь мають бути посилені.

Водночас, думки респондентів щодо визначення рівня латентності кримінальних правопорушень проти довкілля суттєво різняться. Так, 5% опитаних вважають, що кримінальним правопорушенням проти довкілля властивий низький рівень латентності (до 30%); 26% – середній рівень (30-50%); 41% – високий (50-70%); 28% – дуже високий (понад 70%) рівень латентності. Такий різкий розподіл може свідчити про необізнаність пересічних громадян з питань кримінальних правопорушень проти довкілля.

Як вже зазначалося, латентність може виникати внаслідок того, що правоохоронним органам не відомо про фактично вчинені кримінальні правопорушення або ж кримінальні правопорушення можуть не реєструватися з вини правоохоронних органів. Зокрема, на думку 68% респондентів забруднення атмосферного повітря не реєструється саме з вини правоохоронних органів. Крім того, важливим фактором є низький рівень довіри населення до ефективності діяльності правоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля. Так, жоден респондент не визначив таку діяльність як ефективну, натомість 60% опитаних вважають, що вона є недостатньо ефективною, а решта 40% – зовсім неефективною. Тобто, в умовах коли населенню відомо про вчинення таких кримінальних правопорушень, при очевидних негативних наслідках від них та у зв'язку з відсутністю ефективної діяльності з боку працівників правоохоронних органів, у громадян підвищується рівень недовіри до представників державної влади.

Також, у рамках дослідження було проведено анонімне спеціалізоване анкетування, в якому взяли участь 2136 практичних працівників з усіх регіонів України – 1486 слідчих Національної поліції та 650 прокурорів, що здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та підтримують державне обвинувачення в суді. Більшість спеціалістів (59%) наголошують на тому, що екологічна ситуація протягом останнього часу погіршилася. Крім того, 54% респондентів вказують на підвищення рівня кримінальних правопорушень проти довкілля протягом останніх 5 років та необхідності підсилити санкції за вчинення кримінальних правопорушень даного виду (63%).

Так, 45% опитаних зазначили, що їм доводилося брати участь у досудовому розслідуванні (в якості слідчого чи процесуального керівника досудового розслідування) чи судовому розгляді (підтримувати державне обвинувачення) щодо кримінальних правопорушень проти довкілля. Однак, лише близько 12% (265 осіб) від загальної кількості респондентів брали участь у досудовому розслідуванні чи судовому розгляді саме забруднення атмосферного повітря (ст. 241 КК України).

Так само як й при опитуванні населення, думки спеціалістів щодо визначення рівня латентності кримінальних правопорушень проти довкілля розділилися. Так, 12% опитаних вважають, що кримінальним правопорушенням проти довкілля властивий низький рівень латентності (до 30%); 44% – середній рівень (30-50%); 31% – високий (50-70%); 13% – дуже високий (понад 70%) рівень. Таке штучне заниження показників може свідчити про підсвідоме бажання співробітників правоохоронних органів приховати реальний рівень латентності. Крім того, спеціалісти наголошують на тому, що таким злочинам здебільшого притаманна природна латентність, тобто правоохоронним органам не відомо про факти вчинення відповідних кримінальних правопорушень. Лише окремі респонденти зазначили, що такі кримінальні правопорушення не реєструються з вини правоохоронних органів (штучна латентність). Зокрема, 85% спеціалістів зазначили, що забрудненню атмосферного повітря (ст. 241 КК України) переважно притаманна природна латентність та 15% (313 опитаних) – штучна латентність.

На переконання спеціалістів латентність забруднення атмосферного повітря здебільшого зумовлено такими факторами: 1) складністю виявлення факту забруднення атмосферного повітря (відсутність інформації від органів екологічного контролю, адміністрацій підприємств,

посадових осіб тощо) – 75%; 2) складнощами при проведенні експертиз щодо встановлення оцінки наслідків забруднення атмосферного повітря на предмет доказування причинного зв'язку між ними та злочинними діяннями (наприклад, між захворюваністю населення та фактом неправомірного забруднення атмосферного повітря) – 59%; 3) складнощами зі збереженням обстановки місця кримінального правопорушення внаслідок швидкоплинності забруднення атмосферного повітря (в умовах постійної зміни погоди, сильного вітру, виробничої діяльності підприємств) – 54%; 4) недостатньою матеріальною базою й технічною забезпеченістю співробітників правоохоронних органів, що ускладнює роботу – 43%; 5) відсутністю або недостатністю спеціальних знань, відповідної літератури та методик, керуючись якими співробітник правоохоронного органу міг би розслідувати кримінальні провадження щодо забруднення довкілля – 42%; 6) низьким рівнем або взагалі відсутністю взаємодії правоохоронних і природоохоронних органів – 41%; 7) перевантаженням співробітників правоохоронних органів – 40%; 8) поширеністю корупції – 20%; 9) небажанням реєструвати кримінальні правопорушення, що важко розкриваються та (на думку співробітників) не мають судової перспективи – 16 %.

Крім того, більшість спеціалістів (60%) погоджуються з громадськістю щодо того, що діяльність правоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля є недостатньо ефективною, а 18% вважають таку діяльність зовсім неефективною. У зв'язку із цим, спеціалістами зазначено, що правоохоронним органам перешкоджає успішно протидіяти кримінальним правопорушенням проти довкілля низка факторів, серед яких: 1) слабка матеріально-технічна та фінансова забезпеченість, надмірне навантаження на співробітників правоохоронних органів – 76%; 2) неуккомплектованість кадрами, низький професійний рівень співробітників з питань екологічного законодавства – 63%; 3) недосконалість чинного законодавства – 60%; 4) безвідповідальне ставлення населення до екологічних кримінальних правопорушень, недооцінка їхньої суспільної небезпеки – 57%; 5) ставлення до кримінальних правопорушень проти довкілля як до незначних, що не потребують уваги з боку правоохоронних органів – 31%; 6) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів – 23%; 7) незнання населенням своїх прав – 21%; 8) корупція в правоохоронних органах – 17%.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що кримінальні право-

порушення проти довкілля становлять відносно невелику частку від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень (0,52%-1,68%). Було виявлено тенденцію до зростання рівня екологічної злочинності, зокрема кримінальних правопорушень, пов'язаних із забрудненням атмосферного повітря. Таким діянням притаманний надзвичайно низький рівень судимості (протягом 2013-2021 р. за вчення забруднення атмосферного повітря засуджено лише 4 особи). Однак, усе це вказує не на низький рівень цього виду кримінальних правопорушень, а на дуже високий рівень латентності та неефективну діяльність правоохоронних і судових органів в цій царині.

В умовах постійного зростання рівня кримінальних правопорушень проти довкілля, в тому числі забруднення атмосферного повітря, вкрай необхідно проводити дослідження таких кримінальних правопорушень та оцінювати їх вплив на людство. Наразі, забруднене атмосферне повітря є «незримим вбивцею» багатьох осіб. В той же час, повністю позбутися забруднення неможливо, а отже жертви від такої діяльності неминучі. Подальше вивчення цього виду кримінальних правопорушень, розробка нових та удосконалення вже існуючих заходів їх запобігання та протидії сприятиме певному зниженню рівня забруднення довкілля, а отже зменшенню кількості постраждалих осіб.

Список літератури:

1. Лукашевич С. Ю., Шевченко Н. С. Кримінологічний аналіз кримінальних правопорушень проти довкілля. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1. С. 242-255.
2. Frequently Asked Questions On Air Pollution. URL: <https://www.cleanairblueskies.org/did-you-know/frequently-asked-questions-air-pollution> (дата звернення 14.09.2022).
3. Air quality in the world. URL: <https://www.iqair.com/world-air-quality> (дата звернення 16.09.2022).
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 роки. Форма №1: затв. наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 р. за погодженням з Деркомстатом України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 17.09.2022).
5. Кримінологія: підручник / за заг. ред. Б. М. Головкина. Харків: Право. 2020. 384 с.
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 20.10.2021).
8. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії і практики попередження. Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. 128 с.
9. Лунеев, В. В. Курс мировой и российской криминологии: учебник. В 2 т. Т. I. Общая часть. Москва: Издательство Юрайт, 2011. 1003 с.
10. Шульга А.М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання. Харків: НікаНова, 2012. 192 с.

Shevchenko N.S. CRIMINOLOGICAL INDICATORS OF MEASURING CRIMINAL OFFENSES RELATED TO AIR POLLUTION

The article considers what constitutes air pollution, it is noted that this problem concerns everyone, because there is no country in the world that would completely solve this problem. It is emphasized that criminal liability for committing environmental crimes, in particular air pollution, is established by the criminal legislation of many countries, including Ukraine (Article 241 of the Criminal Code of Ukraine "Air Pollution"). The results of an empirical study of criminal offenses related to air pollution are subjected to criminological analysis. Taking into account the official statistical information of the Office of the Prosecutor General, namely the Unified Report on Criminal Offenses in the period 2013-2021 (Form No. 1: approved by the order of the Prosecutor General of 30.06.2020 in agreement with the State Statistics Committee of Ukraine), it was concluded that there is a tendency to increase the level of criminal offenses of this type and an extremely low level of conviction. 2 types of surveys were conducted using questionnaires. First, a survey of the population of Ukraine was conducted, which was attended by 152 people - residents of different regions. Secondly, a specialized anonymous survey of law enforcement practitioners was conducted, which was attended by 2136 practitioners from all regions of Ukraine - 1486 investigators of the National Police and 650 prosecutors who carry out procedural guidance of pre-trial investigation and support public prosecution in court. As a result, it was concluded that the activities of the authorized law enforcement and judicial bodies in this area are not effective enough. The high level of latency, in particular artificial, of criminal offenses related to

air pollution was emphasized. It is emphasized that such acts are a serious problem in the modern world, which is an "invisible killer" of many people. On the basis of the studied material it is concluded that there is a need for a decisive fight against such a phenomenon as air pollution and the need for further study and development of this issue.

Key words: *criminology, criminal law, criminological analysis, empirical research, criminal offense, crime, environmental crime, latent crime, environmental pollution, air pollution.*